

Özet

Bu makalede, makro, mezzo ve mikro düzeyde çatışmalara vurgu yapan bir perspektifle transnasyonal mobiliteyi (ulusötesi hareketlilik) tartışarak çatışma bazlı bir göç kuramı geliştirmenin olasılığını araştırıyorum. Potansiyel ve gizli gerilimlerden şiddet içeren çatışmalara ve savaşlara uzanan bir yelpazede daha rahat görebileceğimiz çeşitli derecelerde çatışmaları gösteriyorum. Çatışma, transnasyonal insan hareketliliğinin dinamik doğasına katkıda bulunan bir öğedir. Bireysel, hanehalkları, toplum ve devletler düzeyinde gerilimler ve/veya çatışmalar birbirinden tamamen kopuk değil ve aksine farklı düzeyler arasında ilişki kurarlar. Böyle bir çatışma kuramsallaştırmasında, transnasyonal mobilite insani güvensizlik ortamından insani güvenlik ortamına göç etme olarak ortaya çıkmaktadır.

Anahtar kelimeler: Transnasyonal mobilite, ulusötesi hareketlilik, çatışma, insani güvensizlik, göç kuramı.

Transnational mobility and conflict

Abstract

In this paper, I discuss transnational mobility using a perspective that emphasises conflicts at macro, mezzo and micro levels while seeking ways in which such a conflict model of migration can be developed. I outline areas involving different degrees of conflict which are better seen on a continuous scale ranging from potential and latent tensions to violent conflicts and wars. Conflict aspects contribute to the dynamic nature of transnational human movements and, at the same time, appear to be antithetical to globalisation. The tensions/conflicts at individual, household, community, and state levels are not isolated from each other but inter-connect different levels. Within this conflict conceptualisation, transnational mobility appears as a move from human insecurity to human security.

Keywords: *transnational mobility; conflict; human insecurity; migration theory*

Giriş

Transnasyonalizm (ulusötesicilik) uluslararası göç çalışmalarındaki tek yönlü ve statik algılayışa karşı bir açılım sağlamıştır. Faist'in üç kuşak olarak tarif ettiği göç kuramlarında, transnasyonalizm köken ve göç edilen ülkeleri bağlayan göç deneyimlerini dikkate alarak üçüncü kuşağı temsil eder (2000:12). Bu dinamiklerden yoksun görünse de, Faist "göçler tekil hareketler değil aksine göçmenlerin hayatının bir parçası, köken ülke ve göç edilen ülke farkını bulanıklaştıran, zayıflatan bir unsur olma eğilimindedir" der (2000:13). Burada vurgu göçlerin vuku bulduğu transnasyonal coğrafya veya transnasyonal toplumsal alanadır. Böyle bir çatışma modeli bize göç kuramlarındaki bazı sorunlardan kaçma olanağı sağlar: a) Göçü iki yer arasındaki görece çekiciliğin sonucu ola-

* İbrahim Sirkeci, İngiltere'de, Regent's College London'da Transnasyonal Çalışmalar ve Pazarlama Profesörü ve Transnasyonal Araştırmalar Merkezi'nin Direktörü olarak görev yapmaktadır. E-posta: sirkeci@regents.ac.uk.

rak bir yerden bir yere hareket olarak gören ‘itme-çekme’ modelinin sıkıcılığından, b) ağ modellerinin kendi kendini doğrulama yanılgısından (Merton, 1959:423), c) uluslararası göçün bürokratik olarak 12 aydan daha fazla süreyle ikamet değişikliği olarak tanımlanmasından, d) göçmenler-göç etmeyenler gibi karşıtlıklardan, e) gönüllü-zorunlu göç, ekonomik-siyasi göç gibi kuramsal olarak göç davranışını anlamamıza katkısı olmayan yaklaşımlardan uzaklaşma olanağı ve alanı sağlar.

Belirtilen esaslar çerçevesinde, bu makalede, çatışmayı transnasyonal göçü şekillendiren dinamik bir ana unsur olarak kabul eden bir kuramsallaştırma çabasına girişiyorum. Düvell’in (2007) makalesinde bahsettiği gibi “göç üzerine çatışma” değil, çatışma sonucu olarak göç esas meseledir. Bir sonraki kısımda kısaca transnasyonalizmin katkısına değinip insan güvensizliği kavramını açıklayarak bunu çatışmayla ilişkilendireceğim. Çatışmanın türleri, boyutları ve çatışmanın maliyeti olarak transnasyonal hareket bir sonraki bölümde irdelenecek. Son olarak olası bir transnasyonal göç çatışma modelinin kurucu unsurlarını tartışacağım.

Göç teorisine transnasyonalist müdahale

Transnasyonalizm sosyal bilimciler için zengin bir alan yarattı. Bir taraftan ilginin sınırötesi süregelen ilişkilere kaymasını sağlarken, aynı zamanda araştırmacının “gözünün tek bir ulus-devlete odaklanmasına son verdi” (Harney ve Baldassar, 2007: 190). Pek çoğumuz dünyanın çeşitli yerlerindeki kişileri, işletmeleri ve diğer kurumları birbirine bağlayan yapı ve süreçleri tarif etmek ve analiz etmek için transnasyonalizmi kullanıyoruz. Bu yaklaşım insan hareketliliğini anlamamıza katkıda bulunmakla birlikte, bazılarının göre bu tür makro düzey ilişkilendirmelerin yorumlama ve anlama açısından kuramsal değerini düşüren bazı sakıncaları; farklı boyutları, bağlantıları, ağları ve bunların ifade ediliş biçimlerini gizleyen sakıncaları bulunmaktadır (Harney ve Baldassar, 2007: 190).

Transnasyonalizm, uluslararası göçü anlamada kullanılan ve hızla gelişen bir literatür oluşturmaktadır (Basch vd. 1994; Ferguson, 1999; Glick-Schiller vd. 1992; Kivisto, 2001; Levitt vd. 2003; Smith, 2001; Smith ve Guarnizo, 1998; Vertovec, 1999). Transnasyonal literatür lineer göç modellerinden sınır aşan insan hareketlerinin sirküler, dalgalanan ve dinamik bağlar oluşturan bir kuramsal çerçeveye yönelmemize imkan sağlamaktadır. Bu sayede köken ve varılan yer yerine, çoklu hem burada hem orada durumları kavramsallaştırılabilir. Transnasyonalizm süreç ve hareketliliğe vurgu yaparken ulusu ademi merkezileştirerek yerellik ötesine geçen, farklı yerellikleri birleştiren aidiyet ve kimliklere referans verir. (Werbner, 1999; Wimmer ve Glick-Schiller, 2003). Bunun gelecekte göçmenler için temel aidiyet normu olacağı iddia edilmektedir (Castles, 2002: 1158).

Ancak transnasyonal göçün çatışma unsuru üzerine literatürde bir açık olduğu kesindir. Örneğin Koser (2007) transnasyonal çalışmalarda sığınmacı ve mültecilerin olmadığını vurgulamıştır. Ona göre bunun nedeni, bu grupların köken ülkeleriyle çok az bağlarını korduklarına inanılmasıdır (Koser, 2007:

237). Ancak, bana göre transnasyonal göçün çatışma eksenli bir teorik modelini kurabilmek için en güzel örneklerden biri mülteciler ve sığınmacılardır. Çünkü bu gruplar çeşitli çatışma durumlarından bir kaçını örneklemektedir. Örneğin sığınmacılar ve mülteciler (ve tüm yerinden edilmiş nüfuslar) sınırlayıcı göçmen kabul politikaların temel hedefindedir ve aynı zamanda yüksek oranda insani güvensizlik algısı yaratan tehdit ve uygulamalara da maruz kalmaktadırlar. Bu çatışmanın temelinde aynı zamanda bu grupların transnasyonal hareketliliğinin ulus devletin iktidarını da dolaylı olarak zayıflatıyor olması vardır. Çünkü onlar “devletlerin sınırlarını, ulusal kimliklerini ve kendi vatandaşlarını kontrol etme yeteneğine meydan okumaktadırlar” (Koser, 2007: 242).

İnsani güvensizlik

Bilgin’e göre insan güvenliği kavramı bireylerin ve toplumların güvenliğinin devlet güvenliği ile örtüşmesi gerekmediğini dikkate almaktadır (2003: 213). Böylece, köken ülkede, transit ülkelerde ve göç edilen ülkede göçmen ve göçmen olmayanların güvenliği ile devletin güvenliği birbirinden farklıdır. İnsani güvenliğin, vurgunun insanların güvenliğine kaydığı net bir tanımı Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın 1994 İnsani Kalkınma Raporu’nda bulunabilir¹ (Bilgin, 2003: 214). İnsani güvenlik kavramının öncülerinden Amartya Sen, insani güvenliği “hayatta kalma, günlük hayat ve onurlu bir yaşama hakkına yönelik tehditlere ve bu tehditlerle başetme çabalarıyla” ilişkilendirdi (2000: 1).

Abraham Maslow’un beş katmanlı ihtiyaçlar hiyerarşisi modeli genellikle piramit şeklinde ifade edilir ve önem sırasına göre ihtiyaç ve motivasyonlar sıralanırken güvenlik ve korunma temel ihtiyaçlar olan hava, gıda, barınma ve seksten hemen sonra gelir (1943). Ona göre, daha yüksek düzey ihtiyaçlar düşünülmenden önce bu tür temel ihtiyaçların giderilmesi elzemdir. Buradaki öncelik sırası tartışılabilir ancak bu ihtiyaçların önemi tartışma götürmez. Dolayısıyla, bireyin ailenin, topluluğun, mahallenin ve ülkenin güvenli olmasına ihtiyacı vardır ve bu ihtiyacın tatmini görece ve kişiseldir.

İnsani güvenlik tanımları sıklıkla sıradan insanların refahından dem vurur (Paris, 2001). Thomas’a göre “bu tür maddi bir doyum insani güvenlik kavramının temelinde yatar” ve “yoksulluk ve derinleşen eşitsizlik temel kaygılardır” (2001: 159). Lonergan ve diğerleri (2000: 1) İnsani Güvensizlik Endeksini incelerken “insani güvenliğini tehlikeye atanın sadece askeri tehditler değil aynı zamanda kaynak yetersizliği, hızlı nüfus artışı, insan hakları ihlalleri, salgın hastalıklar, çevre kirliliği, kirlenme ve biyolojik çeşitliliğin yokolması gibi nedenler” (bkz. Homer-Dixon, 1994) olduğuna vurgu yapar.

İnsani güvensizlik belli bir yerde, belli bir durumdaki belli bir insan topluluğu ve/veya bireyler için çatışmanın bir tür yoksunluk, yoksulluk hissi yaratması olarak görülebilir. Bu Sudan’daki azınlıkların başına geldiği gibi bir sivil

¹ Aradau (2008) devletin “toplumsal sözleşme kurgusuna” göre birinci görevinin bireyin güvenliğini korumak olduğuna vurgu yaparak devlet güvenliğinden birey güvenliğine kaydıldı diyenleri eleştiriyor. Belki de farkın kurmaca toplumsal sözleşmenin ötekiyi dışarıda bırakmasına karşı bugünkü insani güvenlik kavramının tüm istismara açık insanları kapsıyor olması olduğunu söyleyebiliriz.

çatışma olabilir veya Endonezya adalarında yaşayanların başına gelen çevresel afetler olabilir. Bu tehdit ve yoksunluk algısı bireyler (ve topluluklar, haneler ve diğerleri) için öznelidir. Dolayısıyla insani güvensizlik görelidir, öznelidir ve sivil çatışmalar, savaşlar, altta yatan ve görünmeyen gerilimler, çevresel afetler ve benzeri nedenlerden kaynaklanabilir.

İnsani güvensizlik algısı maddi veya maddi olmayan nedenlere dayanabilir. Örneğin bir azınlık grubun üyeleri kendi özgün kültürel gelenek ve pratiklerini devam ettiremedikleri ve anadillerini geliştiremedikleri için güvensiz hissedebilir. Bir başka durumda ise, maddi olmayan insani güvensizlik kavramı da azınlıkların, örneğin bir baskı ve huzursuzluk hissetmesinden kaynaklı olabilir. Ancak maddi insani güvensizlik ortamının sadece siyasi ve etnik siyasete (örn. etnosentrik hükümetler) dayanmayan ekonomik olanakların ve fırsatların yetersizliği (örn. yüksek işsizlik, düşük GSMH), doğal afetler (örn. tsunami, kuraklık) veya insan yapısı afetler (örn. baraj inşaatı) gibi nedenlerle oluştuğu pek çok örnek de vardır. Bu arada bu etkenlerin birden çoğunun aynı anda etki edebildiği, maddi ve maddi olmayan unsurların birbiriyle ilişkili olabileceğini unutmamalıyız. Bu ilişki, insani güvensizlik hissi veya algısını artırabilir ya da düşürebilir. Farklı grupların -örneğin avantajlı (konumda) olanlara karşı dezavantajlı olanlar gibi- çatışması da mümkün.

Bu bağlamda, uluslararası göçteki temel motivasyon (insani) güvenlik arayışı olarak ya da başka bir ifadeyle algılanan (insani) güvensizlikten kaçınma olarak formüle edilebilir. Dolayısıyla olgunun kuramsallaştırılmasında şu ana dek faydası dokunmayan (işçi, aile, sığınmacı, kaçak göç(men)ler gibi) geleneksel göç tipolojilerini de bir kenara bırakıyoruz. Bu kategoriler çoğu zaman göç davranışını anlamamıza katkısı olmayan yasaların bir yansımasıdır. İnsani güvenliğe yönelik tehditler çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilir ve insanların ‘çıkış’ opsiyonlarına (göç etmek) yönelmesine yol açabilirler.

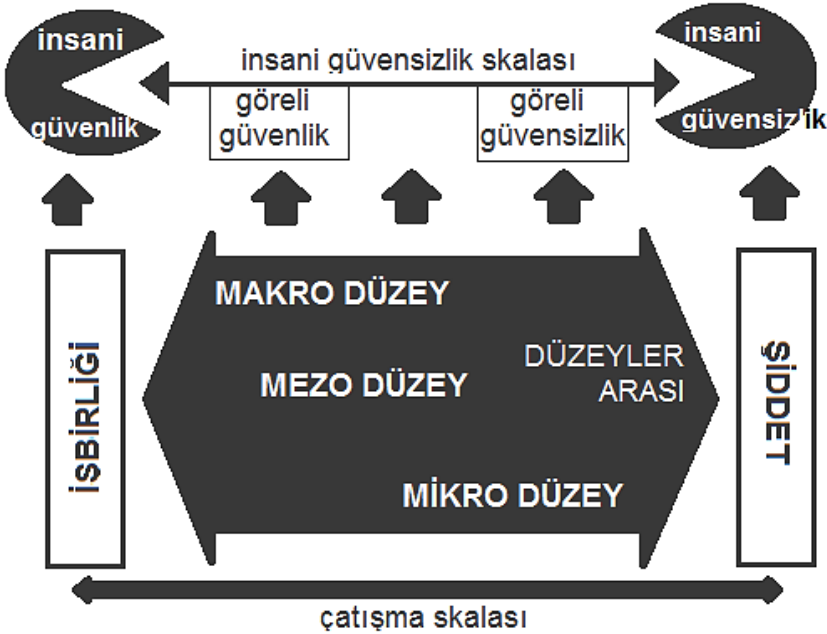
Şekil 1’de görüldüğü üzere, insani güvenlik ve güvensizlik bir süreklilik skalası üzerinde düşünülmelidir. Bu süreklilik yelpazesinin bir ucundan, güvensizlik ortamından güvenlik ortamına doğru nüfus akımları olması beklenir. Bir anlamda insani güvensizlik “itme” faktörleri ile ilişkilendirilebilirken insani güvenlik de “çekme” faktörleri ile ilişkilendirilebilir. Bu bizim uluslararası göç literatüründe sıklıkla karşılaşılan itme-çekme modelinden faydalanmamızı sağlar (van der Erf ve Heering, 1995).

Çatışma

Uluslararası göçü anlamamıza yönelik çatışma kavramı ekseninde bir model geliştirmeye çalışırken büyük oranda Ralf Dahrendorf’un (1959) çatışma tanımını benimsedim. Onun çatışma tanımı şiddetle eş anlamlı değil. Bu tanım gizli kalmış, arka planda kalmış gerilimlerden şiddetli çatışmalara kadar pek çok durumu içine alıyor. Bu çatışmalar da etnik ve/veya dinsel, politik nedenli olmak zorunda değil. Ona göre çatışma sadece -isyanlar, savaşlar, silahlı çatışmalar gibi- deklare edilmiş karşılaşmalarda değil aynı zamanda yarışmalarda, kapışmalarda, anlaşmazlıklarda ve gerilimlerde de vardır (Dahrendorf, 1959). Bunlar apaçık veya örtülü/gizli olabilirler (Parsons, 1954: 329). Bu çatışma

tanımı, amaçların uyuşmadığı tüm ilişkileri kapsar (Dahrendorf, 1959: 135). Böylelikle ben çatışmayı bir süreklilik skalası/ekseni üzerinde tanımlıyorum: Bir uçta farkların ortadan kalktığı anlaşma veya işbirliği diğer uçta ise uzlaşmanın ya tercih edilmediği ya da mümkün olmadığı şiddetli çatışma durumu vardır (Bkz. Şekil 1). Bunu uluslararası göçe uyguladığımızda, ülkeler arasındaki işçi değişim anlaşmaları işbirliğine örnek verilebilir. Öteki uçta ise savaş ve çatışma bölgelerindeki mülteci krizleri ve bunların sonuçları yer alacaktır.

Şekil 1. İnsani güvenlik ve çatışma eksenleri

Dolayısıyla, uluslararası göç sürecinin çeşitli aşamalarında ve çeşitli düzeylerinde çatışma durumları teşhis edebilir. Buna göre, *transnasyonal alan, çatışma potansiyeli ile örülmüş bir çatışma alanıdır*. Rummell'e (1976) göre transnasyonal alanda her zaman çatışma olmasa bile, orası çatışmanın her an ortaya çıkabileceği bir alandır. Transnasyonal alan, sürekli çatışmalar ve göçlerle dönüşmektedir. Bu alanda, çatışma ve göçün dinamik doğası yapıları, aktörleri ve süreçleri etkilemektedir. Süreç boyunca bazı göç kanalları kaybolurken farklı kanallar ortaya çıkar. Biz bu minvalde göçmen kabul kurallarının, vize politikalarının, sınır kontrol politikalarının değiştiğini görürüz ve aynı zamanda yeni göç yollarının, göç mekanizmalarının ve yeni göç tiplerinin ortaya çıktığını görürüz. Bununla birlikte bu yeni hareketlilikler de hareketin kaynağı olan ya da etkilendiği çatışmaları da değiştirebilirler.

Uluslararası göç bağlamında çatışma önemlidir çünkü çatışma insani güvensizlik algısına yol açar. Ancak bu algı her zaman göçe yol açmaz. Göç *insani*

*güvensizlik ortamına (İGO)*² (Sirkeci, 2006, 2007, Cohen ve Sirkeci, 2011) muhatap olanlar için stratejik alternatiflerden sadece birisidir. İGO *maddi* (örn. silahlı çatışma, yoksulluk, işsizlik, kötü altyapı) ve *maddi olmayan* (örn. ayrımcılık, baskı, insan hakları ihlalleri, cezalandırılma korkusu, anadil sınırlamaları) güvensizlik unsurları içerir (Sirkeci, 2006, 2005a) ve bunlar çoğunlukla çatışmalardan kaynaklanır. İGO'ya maruz kalan insanların önünde iki seçenek vardır: a) statükoyu devam ettirmek ve b) çıkış. Statüko opsiyonunu seçenler temel olarak oldukları yerde kalırlar ve hakim olan görüş, taraf, etnisite ve/veya hükümetle uzlaşırlar ya da onu kabul ederler; çıkış seçeneği ise isyancılara katılmak ve göçü de içeren çatışma bölgesini terk etmeyi içerir (Sirkeci, 2006). Bunların arasında karma stratejiler de mümkündür ve bu anlamda şekil 1'deki güvensizlik skalası üzerinde çeşitli noktalarda bireyler, aileler ve topluluklar konumlandırılabilir.

Çatışmanın kaynakları, düzeyleri ve transnasyonal göç

'Transnasyonal göç alanında' bireyler arasında, etnik veya dini gruplar arasında, sınıflar arasında, ülkeler arasında, devletlerüstü kurumlar/ajanlar arasında benzeri çatışmalar ortaya çıkabilir. Bu tür çatışmaların bir maliyeti olarak transnasyonal göç ortaya çıkabilir. Şekil 1'de gösterdiğim çatışma skalası aynı zamanda göç literatüründe yaygınca kullanılan (ekonomik, siyasi ve kültürel) göstergeleri de yansıtmaktadır. Çünkü tüm bu çevresel etkiler insani güvensizlik algısını şekillendirir. Böylece farklı durumlarda insanların çatışmaya aynı tepkiyi veremeyebileceklerini görürüz. Bu da göç etmeme durumunun bir kısmını anlamamıza yardımcı olabilir. Göç kararının karmaşıklığını da unutmamak gerekir. Dolayısıyla şekil 1'deki çatışma ve güvensizlik skalaları çevresel etkileri unutmadan çok dikkatli yorumlanmalıdır.

Göçü teşvik eden açık kaynaklardan bir tanesi şiddetli ve silahlı çatışmalardır. Naude'nin (2008) yaptığı ender bir çalışmada Güney Afrika'da çatışma ile dolu her bir ekstra yılın net göç hızını binde 1.35 artırdığı ve her bir ekstra doğal afetin net göç hızını binde 0.6 artırdığı gösterilmektedir. Bu veriler çatışmanın Güney Afrika'da oynadığı anahtar rolü göstermektedir (Naude, 2008: 17). Ortadoğu ve Afrika'da göç ve çatışma arasında benzer neden-sonuç ilişkisi gösteren başka çalışmalar da mevcuttur (Hatton ve Williamson, 2002, Sirkeci, 2006, 2005a, 2005b, Stansfield, 2004, Lubkemann, 2005, Hourani ve Sensenig-Dabbous, 2007). Zorunlu göç literatürü de bu tür örnekler için incelenebilir.

Bir başka çatışma kaynağı cinsiyet güvenliğinden beslenir. Cinsiyet eşitsizliği ve geleneksel cinsiyet rolleri yanında istenmeyen kız çocukları ve benzeri çatışma potansiyeli olan konulardır. Bununla ilişkili bir alan da İran gibi bazı göç veren ülkelerde eşcinsellik ve eşcinselliğe karşı tavırlar ve benzer ülkelerden göç eden eşcinseller konusudur (Spring, 2008; Manalansan, 2006). Bu ça-

² Güvensizlik ortamı kavramı Türkiye'de Kürt sorununa uygulanmıştı (İçduygu, Romano, Sirkeci 1999). Ben bunu Türkiye'den Almanya'ya Kürt göçünü analiz etmek için insani güvensizlik ortamı olarak genişlettim (Sirkeci, 2003, 2006). Daha sonra insani güvensizlik ortamı kavramı Irak ve Türkmen göçlerinin analizinde (Sirkeci, 2005a, 2005b), Lübnan göçü analizinde (Hourani ve Sensenig-Dabbous, 2007) ve Alevi göçü analizinde (Zirh ve Erdemir, 2008) kullanıldı.

tışmalar çapraz –yani düzeyler arası da olabilir. Örneğin devlete karşı birey veya bireye karşı hanehalkı/aile (mezo) veya bireye karşı birey (mikro) düzeylerinde olabilir.

Koser'in (2007: 243-50) mülteciler, sığınmacılar ve insan kaçakçılığı üzerine vaka çalışmaları göçmenler ve kabul eden toplumlar arasında ortaya çıkabilen çatışmalara örnek sunmaktadır. Göçmenler ile yerliler veya yerel kişiler arasındaki bu gerilimler gerçektir. Örneğin onun çalışmasında Britanya'daki Boşnaklar ve Eritreliler ile İngiliz hükümeti ve geldikleri köken ülkeleri ile kendileri arasındaki gerilimlerden/çatışmalardan izler bulmak mümkündür. Bu mültecilerin, sığınmacıların ve insan kaçakçılığı üzerinde gördüğümüz çatışmaların devletler üzerine bir etkisi vardır. Kaçınılmaz bir adım olarak uluslararası göçü yönetmek için 'transnasyonal yönetim' kurma girişimleri devletler, bireyler ve grupları içine alan çeşitli aktörler arasındaki çatışmaların bir sonucu olarak görülmelidir. Benzer bir düzeyde sığınmacılar, reddedilmiş mülteciler ve illegal göçmenler ucuz işgücü piyasasına doğru itilerek göç edilen ülkede başka tür bir çatışma kaynağında tecrübe edinirler.

Bir başka çatışma kaynağı da çevresel felaketlerdir. Pek çok insan da çevresel felaketler nedeniyle kendi ülkesinde yerinden edilirken bazıları da kendi ülkelerinde artık güvenli bir hayat kuramayacakları için sınırları aşmaktadır (Myers, 1993:752, Renaud vd. 2007). Bu topluluklar ve bireyler arasında örneğin su gibi sınırlı doğal kaynaklar üzerine bir çatışmaya yol açabilir. Bu insanlar bir kez sınırı aştıklarında devletler arasında çatışma olma ihtimali de doğabilir. Sınır aşma, sınırlar artan bir şekilde askerileştiği ve sıkılaştırıldığı için can alıcı bir meseledir ve sıklıkla bu sınır korumanın sıkılaşması can kaybına yol açabilmektedir (örnekler için bkz. Yaghmaian, 2005, Cornelius, 2001, Esbach vd. 1999). Yine de göçün kontrolü bir mit olmaya devam etmektedir (Cornelius vd. 1994, 2004).

İş bulma imkanının kısıtlı olması, sosyo-ekonomik yoksulluk ve ücret farkları gibi faktörler de şiddet içermeyen çatışma kaynakları olarak düşünülebilir. Benzer şekilde göç edilen ülkelerdeki çifte işgücü piyasası ve etnik ayrımcılık da göçmen işçiler ve yerli işçiler arasında bir çatışmayı işaret eder.

Şekil 1'de üç çatışma düzeyi tanımlanıyor: *makro* (örn. Gönderen, transit ve göç alan ülkelerin çatışan siyasi tercihleri), *mezo* (örn. Göç eden ve göç etmeyen haneler arası gerilimler, hanehalkı içerisinde cinsiyet rollerinden kaynaklı gerilimler), *mikro* (örn. Bireyler arası çatışmalar, göçmenler ile göçmen olmayanlar arası gerilimler) ve de *bu düzeyler arası* (örn. Sınır güvenlik görevlileri, vize görevlileri vb. ve göç eden bireyler arası gerilimler).

Makro düzeyde gönderen ve göç alan ülkeler arasında çatışma oluşur çünkü iki tarafın çoğunlukla uzlaşamayan tercihleri vardır. Örneğin, Almanya'da bilgisayar uzmanına ihtiyaç varken Türkiye'de genel bir yüksek işsizlik olması gibi. Ancak tarihte uyumlu karşılıklı ihtiyaçlar olduğu da görülmüştür. Almanya ile Türkiye arasında 1961'de yapılan işçi değişim anlaşması buna örnektir.

Düzeyler arası çatışma farklı düzeylerdeki aktörlerin uzlaşmaz çıkarları karşılaştığında oluşur. Örneğin, köken ülkede azınlıkların bazı talepleri ulusal çıkarlardan farklılaşabilir ve bunun sonuçlarını çeşitli zorunlu göç biçimlerinde

görebiliriz. Göçü düzenleyici (ya da kontrol etmek isteyen) ajanlar ile göç eden insanlar arasındaki çatışma, göç kurallarını ve kanunlarını değişime zorlar. Örneğin göçmen kabul kuralları sıkılaştır. Bu değişime karşılık olarak ise göç eden bireyler ve gruplar kendi göç stratejilerini, göç yöntemlerini, göç rotalarını ve yollarını değiştirirler. Bu tür düzeyler arası çatışmalara etnik gruplar ve egemen devletler arası gerilimleri, örnek olarak Fas'taki Berberileri ve Irak'taki Kürtlerin durumunu gösterebiliriz.

Uluslararası göçün geride kalan ailelerde ortaya çıkardığı cinsiyet rolleri temelindeki gerilimler ise mezo ve mikro düzey çatışmalara örnek bulmak için incelenebilir. Örneğin, kocaları “göçmen işçi” olarak ya da başka biçimde uzun süreli olarak yurtdışına göç eden kadınlar sıklıkla geride kalan ailenin kontrolünü ele alır ve *de facto* hane reisi olabilirler. Bu durum, hanehalkı içinde çatışmalara hatta şiddet içeren çatışmalara yol açabilir (aile içi şiddet gibi). Yurtdışında olan erkeğin dönüşünde de çatışma çıkabilir çünkü dönen erkek hanehalkı reisliğini geri isteyecektir.

Sonuç: Çatışma eksenli bir anlayışa doğru

İnsani güvenlik ve çatışma sürekliliği skalalarına dayanarak çatışma eksenli bir göç modelinin temel varsayımları şöyle sıralanabilir:

1. Göç, taraflar arasında uzlaşmaz çıkarların ortaya çıktığı çatışma durumlarında gündeme gelir.
2. Çatışmanın düzeyi, yoğunluğu, algılanan zarar ve yıpranma düzeyi göçün hız ve tipini belirler.
3. Göç kabul kuralları, çatışma durumlarının sonuçlarından yakın olarak etkilenir ancak çoğunlukla göç hareketinin yapı ve değişimlerini arkadan takip eder. Dolayısıyla bu kabul kuralları da sıklıkla göçü etkileyen çatışma kaynaklarındanır.
4. Çatışma insani güvensizlik algısı yaratır. Bu algı da göç sürecinin tamamını etkiler.
5. Bu insani güvensizlik algısı göç süreci boyunca zayıflayabilir de şiddetlenebilir de. Bazen bir kez daha göç etmeye, geriye göç etmeye veya yeniden göç etmeye de yol açabilir.
6. İnsani güvensizlik ortamı maddi veya maddi olmayan kaynaklar üzerine çatışmalara dayanabilir.
7. Makro (devlet, ulus; örn. Yabancı işgücünü sınırlayan devletler karşı işgücü fazlası olan devletler), mezo (hanehalkı, topluluk; örn. Geride kalmış hane reisi kadına karşı geri dönmüş göçmen kocanın hane halkı reisliği için çatışması) ve mikro (örneğin daha iyi bir kariyer, iş güvenliği peşinde olan birey) düzeyler çatışma düzeyleri olarak teşhis edilebilir. Aynı zamanda düzeyler arası gerilimler de mümkündür. Örneğin, bir ülke sınırını aşan göçmenler ile sınır güvenlik görevlileri veya pasaport kontrol görevlileri arasındaki gerilim veya etnik azınlık üyelerinin baskı yapan hükümet görevlileri ile çatışmaları bu tür düzeyler arası çatışmalardır.

Bu esaslar üzerine kurulu olarak önerdiğim çatışma modeli doğallığıyla ağ teorisi, ekonomik teoriler ve kültürel teorilerin katkılarını onların göçün ne-

denleri, yönü ve kompozisyonuna dair açıklamalarını reddetmiyor ancak bunları çatışma lensinden bakarak yeniden organize ediyor.

Uluslararası göçün çatışma eksenli bir kuramsallaştırması bizim bu süreci daha iyi anlamamıza ve onun dinamik doğasını görmemize yardımcı olabilir. Uluslararası göç tipolojileri ancak böyle bir çatışma modeli üzerine anlamlı olabilir. Çünkü değişik çatışmalar ve farklı çatışmaların farklı yönleri daha geniş olarak yasal düzenlemelere duyarlı olan göç yapılarını değiştirebilir. Çatışmaları bir süreklilik skalası üzerinde tanımlamak bir yandan da siyasette ve literatürde yaygın olarak kullanılan değişik göç kategorileri arasındaki örtüşmeleri anlamamıza yardımcı olur. Bu model, geçmiş uluslararası göç düşünürlerine ve düşüncelerinin farkındadır; onları kabul eder ve insani güvenlik ve insani güvensizlik ortamı kavramları üzerinden bu geçmiş kuram ve modelleri geliştirmeye ve aşmaya çalışır. Bu çalışmada sunduğum yaklaşım kısaca göçün bir (insani) güvenlik arayışı olduğunu ileri sürmektedir.

References

- Aradau, C. (2008). *Rethinking Trafficking in Women. Politics out of Security*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Basch, L., Glick Schiller, N. and Szanton-Blanc, C. (1994). *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments, and Deterritorialized Nation-States*. New York: Gordon and Breach.
- Bilgin, Pinar (2003). Individual and societal dimensions of security. *International Studies Review*, 5, pp. 203-222.
- Castles, S. (2002). Migration and community formation under conditions of globalization. *International Migration Review*, 36(4):1143-1168.
- Cohen, J. ve Sirkeci, I. (2011) *Cultures of Migration*, Austin, USA: University of Texas Press.
- Cornelius, W. A. (2001). "Death at the border: Efficacy and unintended consequences of US immigration control policy", *Population and Development Review*. 27(4):661-685.
- Cornelius, W. A., Martin, P.L. ve Hollifield, J. F. (1994). *Controlling Immigration: A global perspective*. Stanford, Calif., US: Stanford University Press.
- _____ (2004). *Controlling Immigration: A global perspective*. 2nd ed., London: Eurospan.
- Dahrendorf, R. (1959). *Class and Class Conflict in Industrial Society*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Düvell, F. (2007). "Towards sustainable migration policies." İçinde: M. Jandl. (der.) *Innovative Concepts for Alternative Migration Policies*. Amsterdam: Amsterdam, University Press.
- Eschbach, K., J. Hagan, N. Rodriguez, R. Hernandez-Leon, ve S. Bailey (1999). "Death at the border", *International Migration Review*, 33(2):430-454.
- Faist, T. (2000). *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*. Oxford: Oxford University Press.
- Ferguson, J. (1999). *Expectations of Modernity: Myths and Meaning of Urban Life on the Zambian Copperbelt*. Berkeley: University of California Press.
- Glick Schiller, N., Basch, L. ve Blanc-Szanton, C. (eds) (1992). *Towards a Transnational Perspective on Migration: Race, Class, Ethnicity and Nationalism Reconsidered*. New York: New York Academy of Science.

- Harney, N. D. ve Baldassar, L. (2007). "Tracking transnationalism: Migrancy and its futures", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 33(2): 189-198.
- Hatton, T.J. ve Williamson, J.G. (2002). "Demographic and economic pressure on emigration out of Africa", *IZA Discussion Paper 250*, Bonn: IZA.
- Homer-Dixon, T. F. (1994). "Environmental scarcities and violent conflict: Evidence from cases", *International Security*, 19(1):5-40.
- Hooglund, E. (1991). "The other face of war", *Middle East Report*, No.171, pp.3-7 and 10-12.
- Hourani, G. ve Sensenig-Dabbous, E. (2007). "Insecurity, migration and return: The case of Lebanon following the Summer 2006 War". *CARIM Research Reports*, No. 2007-01, RSCAS, European University Institute.
- Icduygu, A., Romano, D. ve Sirkeci, I. (1999). "The ethnic question in an environment of insecurity: the Kurds in Turkey", *Ethnic and Racial Studies*, 22(6):991-1010.
- Kivisto, P. (2001). "Theorising transnational immigration: a critical review of current efforts", *Ethnic and Racial Studies*, 24(3): 549-77.
- Koser, K. (2007). "Refugees, Transnationalism and the State", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 33(2): 233-254.
- Levitt, P., DeWind, J. ve Vertovec, S. (2003). "International perspectives on transnational migration: an introduction", *International Migration Review*, 37(3): 565-75.
- Lonergan, S., Gustavson, K. ve Carter, B. (2000). "Index of human insecurity", *AVISO: news of the Canadian Palliative Care Association*, 6: 1-7.
- Lubkemann, S. (2005). "Migratory Coping in Wartime Mozambique: An Anthropology of Violence and Displacement in 'Fragmented Wars,'" *Journal of Peace Research* 42(4): 493-508.
- Manalansan IV, M.F. (2006). "Queer intersections: Sexuality and gender in migration studies", *International Migration Review*, 40(1):224-249.
- Maslow, A. H. (1943). "A theory of human motivation", *Psychological Review*, 50(4):370-396.
- Merton, R. K. (1959). *Social Theory and Social Structure*. New York: Free Press.
- Naude, W. (2008). "Conflict Disasters, and No Jobs", UNU-WIDER, Research Paper No.2008/85.
- O'Hanlon, M. E. ve Campbell, J.H. (2008): Iraq Index, Tracking Variables of Reconstruction and Security in Post-Saddam Iraq. Brookings Institute. [online] Available from <http://www.brookings.edu/fp/saban/iraq/index.pdf>. [Accessed 20 Feb. 08].
- Paris, R. (2001). "Human security: Paradigm shift or hot air?" *International Security*, 26(2):87-102.
- Parsons, T. (1954). *Essays in Sociological Theory*. The Free Press, Glencoe, Illinois.
- Renaud, F., Bogardi, J.J, Dun, O. ve Warner, K. (2007). "Control, adapt or flee: How to face environmental migration?" *InterSecTions*, No.5/2007, Bonn: Publication Series of UNU-EHS.
- Rummel, R.J. (1976). *Understanding Conflict and War: Vol. 2 The Conflict Helix*. Beverly Hills, California, Sage Publications
- Sen, A. (2000). "Why human security?" In *International Symposium on Human Security*. Commission on Human Security, Tokyo, Japan.
- Sirkeci, I. (2003). "Migration from Turkey to Germany: an ethnic analysis," *New Perspectives on Turkey*, 28-29, 198-208.
- Sirkeci, I. (2005a). "War in Iraq: Environment of insecurity and international migration", *International Migration*, 43(4):197-214.
- Sirkeci, I. (2005b). *Turkmen in Iraq and International Migration of Turkmen*. Ankara, Tur-

- key: Global Strategy Institute.
- Sirkeci, I. (2006). *The Environment of Insecurity in Turkey and the Emigration of Turkish Kurds to Germany*. New York, US: Edwin Mellen Press.
- Sirkeci, I. (2007). "Human insecurity and streams of conflict for a re-conceptualisation of international migration", *Population Review*, 46(2):32-50.
- Smith, M.P. (2001). *Transnational Urbanism: Locating Globalization*. Oxford: Blackwell.
- Smith, M.P. ve Guarnizo, L.E. (eds) (1998). *Transnationalism from Below*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Spring, U.O. (2008). "Gender and disasters, human, gender and environmental security: A huge challenge", *SOURCE*, No.8/2008, Bonn: Publication Series of UNU-EHS.
- Stansfield, J. (2004). *Ethiopian / Eritrean Migration and Identity*. Unpublished PhD thesis, University of Sheffield, UK.
- Thomas, C. (2001). Global governance, development and human security: exploring the links. In: *Third World Quarterly*. vol. 22, no. 1, pp. 159-175.
- Van der Erf, R ve L. Heering (eds.) (1995). *Causes of International Migration*. Luxembourg: Eurostat.
- Vertovec, S. (1999). "Conceiving and researching transnationalism", *Ethnic and Racial Studies*, 22(2):447-62.
- Werbner, P. (1999). "Global pathways. Working-class cosmopolitans and the creation of transnational ethnic worlds", *Social Anthropology*, 7(1): 17-35.
- Wimmer, A. ve Glick Schiller, N. (2003). "Methodological nationalism, the social sciences and the study of migration: an essay in historical epistemology", *International Migration Review*, 37(3): 576-610.
- Yaghmaian, B. (2005). *Embracing the Infidel*. New York: Delacorte Press.
- Zirh, B. C. ve Erdemir, A. (2008). "From raindrops to hailstones: Environments of insecurity in the case of immigration from Turkey to London." İçinde: Rittersberger-Tilic, H. vd. (der.) *Rethinking Global Migration: Practices, Policies and Discourses in the European Neighbourhood*, Ankara, Turkey: KORA - Center for Black Sea and Central Asia and Middle East Technical University, pp. 177-185.

FORTHCOMING SPECIAL ISSUE

MIGRATION AND COMPETITIVENESS:

JAPAN AND THE UNITED STATES

Guest edited by PHILIP L. **MARTIN** and Yasushi **IGUCHI**

Vol 10, No. 2 | May 2013

